

Az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési kikötések érvénytelensége esetén alkalmazandó továbbá jogkövetkezmények köre és tartalma

Az ún. devizahiteles érvénytelenségi perek jogalkalmazási gyakorlatát vizsgáló Konzultációs Testület 2019. június 19-i ülésén többségi álláspontként elfogadott jelen állásfoglalás kizárólag arra az esetre vonatkozik, amikor az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési kikötések – tájékoztatás hiánya vagy nem megfelelő volta miatti – tisztességtelenségének megállapítása folytán a devizaalapú kölcsönszerződés teljes egészében érvénytelen lesz, vagyis amikor az 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) 237. §-ában meghatározott további jogkövetkezmények alkalmazásának van helye.

Az érvényessé nyilvánítás, mint egyetlen alkalmazható érvénytelenségi jogkövetkezmény

A 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdésére tekintettel a tisztességtelen feltétel nem jelenthet kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és a szerződés – fő szabályként – változatlan feltételekkel köti a feleket. A 93/13/EGK irányelv 7. cikkének (1) bekezdésére figyelemmel a tagállamoknak „a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében” gondoskodniuk kell arról, hogy „megfelelő és hatékony eszközök” álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék a fogyasztókkal kötött szerződésekben a tisztességtelen feltételek alkalmazását. Az uniós jog nem határozza meg konkrétan, hogy melyek legyenek ezek az eszközök, e körben a tagállamok jogszabályai az irányadók.

A magyar jog ezt az érvénytelenség eszközeivel éri el. A régi Ptk. 209/A. § (2) bekezdése szerint fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló, továbbá a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan, előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen kikötés semmis; a semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni. Az érvénytelenség megállapításának további jogkövetkezményeit a régi Ptk. 237. §-a szabályozza. E rendelkezéseket a Legfelsőbb Bíróság általános jelleggel értelmezte az 1/2010. (VI. 28.) PK véleményben és a 2/2010. (VI. 28.) PK véleményben.

Az 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 5. pontja értelmében, ha az érvénytelenség oka kiküszöbölhető, a bíróság az érvénytelen szerződést a megkötésének időpontjára visszamenő hatállyal érvényessé nyilváníthatja. A szerződés érvényessé nyilvánítása egyenrangú lehetőség az eredeti állapot helyreállításával; ha mindkettő alkalmazható lenne, akkor a bíróság mérlegelési jogkörébe tartozik annak eldöntése, hogy az érvénytelenség melyik jogkövetkezményét alkalmazza. A 6/2013. PJE határozat 4. pontja is megerősítette, hogy ha a bíróság a szerződés érvénytelenségét állapítja meg – a jogkövetkezmények alkalmazására irányuló kereset (viszontkereset) esetén, feltéve, hogy az érvénytelenség oka kiküszöbölhető – a bíróságnak elsősorban a szerződés érvényessé nyilvánítására kell törekednie.

A 2014. évi XL. törvény (a továbbiakban: DH2. törvény) 37. § (1) bekezdés szerint a fél a bíróságtól az érvénytelenség jogkövetkezményeként a szerződés érvényessé vagy határozathozatalig terjedő időre történő hatályossá nyilvánításának az alkalmazását kérheti. E törvényi rendelkezésből következően – összhangban a kölcsönszerződés használati kötelelem jellegével – az eredeti állapot helyreállítása, mint érvénytelenségi jogkövetkezmény alkalmazása kizárt. Az érvényessé nyilvánítás elsődlegesen alkalmazandó jellege pedig kizárja a határozathozatalig terjedő időre történő hatályossá nyilvánítás lehetőségét is. Az érvényessé nyilvánításnak nincs akadálya, ha a szerződés érvénytelenségének kizárólag az az oka, hogy az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződéses rendelkezés(ek)

tisztességtelen(ek), hiszen ebben az esetben az érvénytelenség oka kiküszöbölhető azáltal, hogy a fogyasztót mentesítjük a tisztességtelen kikötésből fakadó árfolyamkockázat viselése alól. Az érvénytelenség jogkövetkezményeiről szóló 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 5. pontja szerint ugyanis „[a]z érvénytelenségi ok kiküszöbölése voltaképpen a szerződés tartalmának a módosításával az érvénytelenségi ok miatt keletkezett érdeksérelem kiküszöbölését jelenti.” Mindezekből következően az egyedüli alkalmazható érvénytelenségi jogkövetkezmény ilyen esetben a szerződés érvényessé nyilvánítása.

Az 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 8. pontja szerint az érvénytelenség jogkövetkezményei levonásánál a bíróságnak gondoskodnia kell az eredetileg egyenértékű szolgáltatások értékegyensúlyának a fenntartásáról, meg kell akadályoznia bármelyik fél jogalap nélküli gazdagodását. A PK vélemény indokolása szerint „A bíróságnak arra kell törekednie, hogy az érvénytelenség jogkövetkezményeinek rendezése során egyik fél se kerüljön a másikkal szemben aránytalanul kedvezőbb, illetve méltánytalanul súlyosabb vagyoni helyzetbe, más szóval meg kell akadályozni bármelyik fél jogalap nélküli gazdagodását... érvényesülnie kell annak az elvnek, hogy az eredetileg fennállt értékegyensúly fennmaradjon, hogy egyik fél részéről se következhesse be jogalap nélküli gazdagodás. Ezt az elvet kell érvényesíteni az érvényessé nyilvánítás, illetve a hatályossá nyilvánítás során is az esetleg ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatás ellenértékének a pénzbeli megtérítésekor. A bíróságnak a jogviszony rendezése során tehát arra kell törekednie, hogy a már teljesített szolgáltatással egyenértékű ellenszolgáltatást rendeljen el. Az elszámolás során a bíróságnak figyelemmel kell lennie arra, hogy egyik fél se kerüljön kedvezőbb helyzetbe annál, mintha eleve érvényes szerződést kötött volna”.

Az érvényessé nyilvánítás tartalma

Az érvénytelen kölcsönszerződés érvényessé nyilvánítása során két – dogmatikailag egyaránt alátámasztható – megoldás alkalmazása ajánlható a bíróságok számára.

I. A szerződést a bíróság akként nyilvánítja érvényessé, hogy a kirovó pénznemmé a forint válik, és ügyleti kamat az irányadó forintkamat szerződéskötéskori értékének kamatfelárral növelt mértékével egyenlő.

1. Tekintettel arra, hogy az árfolyamkockázat azáltal terheli a fogyasztót, hogy a forintban folyósított és forintban törlesztendő kölcsönt a felek megállapodása alapján devizában tartják nyilván, a fogyasztó árfolyamkockázat alóli mentesülésének következménye a devizában való nyilvántartás megszűnése, ami által a szerződés már nem minősül devizaalapúnak, és így kikerül a forintosítási törvények hatálya alól is.

Ha tehát a tájékoztatás hiánya vagy nem megfelelő volta miatt az árfolyamkockázat fogyasztó általi viselésére vonatkozó szerződési rendelkezés tisztességtelen a szerződés érvényessé nyilvánítása esetén a feleknek a kirovó pénznemre vonatkozó megállapodása nem vehető figyelembe, vagyis a tartozás mértékét a kirovó pénznem alapulvételével lehet meghatározni. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a kölcsön összegét a ténylegesen a fogyasztó rendelkezésére bocsátott forintösszegben kell meghatározni, a fogyasztót a szerződés alapján terhelő, idegen pénznemben tételes összegben meghatározott költségek, díjak és jutalékok összegét pedig a szerződés megkötésekor érvényben lévő MNB hivatalos árfolyam alapulvételével forintba kell átszámolni, és a tartozásokat és teljesítéseket is forintban kell elszámolni. ” Így foglalt állást a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2015. november 9-10. napján megtartott Országos Értekezlete is. (Emlékeztető A.II.1. pontjához fűzött indokolás 1.2. pontja (BH2016/1. Fórum rovat).

2. Pusztán a tőkeösszeg forintosítása azonban nem felel meg az 1/2010. (VI. 28.) PK vélemény 8. pontjának, hiszen ez felboríthatja a szerződés eredeti értékegyensúlyát. Ahogy azt a Civilisztikai Kollégiumvezetők előbb hivatkozott értekezlete is rögzítette: a szerződés érvényessé nyilvánítása nem járhat azzal a következménnyel, hogy a felek közti szerződési egyensúly olyan mértékben és módon boruljon fel, hogy a jogviszonyban a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között feltűnő értékaránytalanság alakuljon ki. A kirovó pénznem megváltozása azonban – az ügyleti kamat mértékének változatlanul hagyása mellett – ezzel a következménnyel jár, hiszen az ügyleti kamat meghatározása mindig az adott pénznemre irányadó általános kamatszint alapulvételével történik. Az adott pénznemre irányadó referencia-kamat szintjétől való eltérés – az ún. kamatfelár – a felek megállapodásának tárgya, amely a feleknek az ügylettel kapcsolatos üzleti várakozásait, az ügylet kockázatával kapcsolatos várakozásait tükrözi. A kamatfelár fejezi ki tehát leginkább azt, hogy a kölcsönnyújtás ellenszolgáltatásaként mit tartottak a felek – az irányadó kamatszintekhez képest – értékarányos ellenszolgáltatásnak. A kirovó pénznem megváltozása esetén a szerződés érvényessé nyilvánítása során a bíróságot az a kötelezettség is terheli, hogy az ügyleti kamat mértékét az adott pénznemre irányadó kamatszint és kamatfelár alapulvételével módosítsa.

Ha kirovó pénznemmé a forint válik, akkor ügyleti kamatként az irányadó forintkamat (pl. ha szerződésben a devizára irányadó pénzüpi kamat figyelembevételét kötötték ki, akkor a forintra vonatkozó pénzüpi kamat, a HUF BUBOR) szerződéskötés kori értékének kamatfelárral növelt mértékét kell figyelembe venni. Ha a szerződésben a felek a kamatfelár mértékét kifejezetten nem jelölték meg, annak mértékét akként kell a bíróságnak kiszámolnia, hogy a szerződéskötés kor meghatározott ügyleti kamatból ki kell vonni a szerződésben kirovó pénznemként kikötött devizanemre a szerződéskötés kor irányadó pénzüpi kamat mértékét (pl.: CHF LIBOR-t). Az így képzett kamatfelárat kell hozzáadni a szerződéskötés napján a forintra irányadó pénzüpi kamat (HUF BUBOR) mértékéhez. (Emlékeztető A.II.1. pont BH.2016/1. Fórum rovat)

3. E megoldással a fogyasztó nem feltétlenül kerül az eredeti megállapodáshoz képest hátrányosabb helyzetbe azért, hogy az árfolyamkockázat alóli mentesülés fejében az általa fizetendő kamat mértéke emelkedik. Ha azonban a számítás eredményeként a fogyasztó a szerződés érvényessé nyilvánítása esetén mégis hátrányosabb helyzetbe kerülne, mint a tisztességtelen feltétel alkalmazása esetén, vagyis ha többel tartozna, mint a DH törvények szerinti elszámolás alapján, akkor figyelemmel kell lenni a régi Ptk. 209/A. § (2) bekezdés második mondatára, amely szerint a semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni. Ez a rendelkezés ugyanis magára a fogyasztóra is vonatkozik. A forintkölcsönként való érvényessé nyilvánítás tehát csak azzal a jogkövetkezéssel járhat, hogy a fogyasztó DH2 törvény 32. §-a szerinti marasztalási keresetét el kell utasítani, a pénzügyi intézmény azonban viszontkeresettel nem kérheti a fogyasztó marasztalását. Ez azt is jelenti, hogy a fogyasztó az árfolyamkockázat konkrét mértékű viselése folytán valójában nem szenvedett el semmilyen érdeksérelmet, mert a forintosításig – az ugyanilyen kamatfelár mellett felvett forintkölcsönhöz képest – nem több, hanem kevesebb fizetési kötelezettsége keletkezett.

II. A szerződést a bíróság akként nyilvánítja érvényessé, hogy a deviza-forint átváltási árfolyamot maximálja, a szerződésben rögzített kamatmérték forintosítási fordulónapig történő érintetlenül hagyásával.

1. Ez a megoldás az uniós jogi rendelkezéseket (93/13. Irányelv 3. cikk (1) bek. és 6. cikk (1) bek.), valamint az EUB joggyakorlatában kifejtetteket veszik alapul, ugyanakkor figyelemmel

van az érvénytelenség jogkövetkezményei alkalmazása hazai bírói gyakorlatában kialakult elvekre is.

A megoldás kiindulópontja, hogy az EUB joggyakorlata [C-453/10., C-415/11., C-26/13., C-186/16., C-483/16., C-38/17., C-51/17., C-118/17.]. értelmében nem önmagában az árfolyamkockázat viselésével kapcsolatos tájékoztatás nem megfelelő volt eredményezi a vonatkozó szerződési rendelkezés tisztességtelenségét, hanem annak az a következménye, hatása, amely a fogyasztó hátrányára jelentős mértékben felborítja a felek közötti érdekegyensúlyt. Nem önmagában az egyenlőtlenség, hanem annak jelentős mértéke az, ami a 93/13. Irányelv 3. cikk (1) bek., valamint az EUB e rendelkezéshez kapcsolódó joggyakorlata szerint megalapozza a tisztességtelenség megállapítását. A „jelentős egyenlőtlenség” – amely a tisztességtelenség kategóriáján keresztül a semmisség jogkövetkezményével jár – lényegében analóg fogalom a magyar jogban megtámadási okként szabályozott feltűnő értékaránytalanság fogalmával, így az érvényessé nyilvánítás során analóg módon alkalmazhatóak a bírói gyakorlatban (PK 267. számú állásfoglalás) kialakult elvek, amelyek szerint nem teljes érdekegyensúlyt kell létrehozni az érvényessé nyilvánítás során, hanem az aránytalanságnak csak azt a mértékét kell kiküszöbölni, amely már feltűnővé (jelentőssé) tette az értékaránytalanságot (egyenlőtlenséget).

2. Annak meghatározása, hogy a fogyasztó milyen mértékű árfolyamkockázat viselésére köteles (maximált árfolyam) bírói mérlegelés tárgya, hiszen a jelentős egyenlőtlenség mindig csak a konkrét szerződés tekintetében vizsgálható szükség esetén szakértő bevonásával. Az árfolyamváltozás azon mértékének a meghatározása, amely a felek jogaiban és kötelezettségeiben bekövetkezett egyenlőtlenséget az adott esetben már „jelentőssé” teszi, több szempont figyelembevételével állapítható meg. Elsődlegesen annak van jelentősége, hogy a devizaalapú szerződés alacsonyabb kamatmértéke által nyújtott előnyök meddig ellensúlyozták - az adott szerződési tartalom mellett - az árfolyamváltozásból eredő hátrányokat. Jelentősége van továbbá a felvételtől árfolyamnak, az alkalmazott kamatmértéknek. Figyelembe kell venni, hogy tisztességtelenség hiányában milyen helyzetben lenne a fogyasztó. Ennek kapcsán figyelembe vehető, hogy tájékoztatás hiányában, vagy nem megfelelő tájékoztatás mellett is az átlagos fogyasztónak tudnia kellett, miszerint az árfolyam akár reá nézve kedvezőtlen irányban is változhat, különösen, ha csak annak mértékéről nem kapott megfelelő tájékoztatást.

2.1. Az átlagos fogyasztó által előrelátható árfolyamkockázat meghatározása során az általa elérhető ismeretekre kell figyelemmel lenni, így euro-hitelek esetén ki lehet indulni az intervenciós sávokból, hiszen ezek léte a sajtóból jól ismert kellett legyen.

A forint euróhoz viszonyított középárfolyama és az ahhoz tartozó ingadozási sáv megszüntetéséről szóló 1009/2008. (II. 25.) Kormányhatározattal 2008. február 26-ai hatállyal hatályon kívül helyezett, a forint euróhoz viszonyított középárfolyamának megállapításáról szóló 1050/2003. (VI. 4.) Kormányhatározat szerint A Kormány - a Magyar Nemzeti Bankkal egyetértésben - 2003. június 4-én, azonnali hatállyal, a forint középárfolyamát 282,36 Ft/euróban állapítja meg, az árfolyam $\pm 15\%$ -os ingadozási sávjának változatlanul hagyása mellett. Ez azt jelenti, hogy a hivatalosan közzétett Kormányhatározat szerint az átlagos fogyasztó tudhatott arról, hogy az EUR/HUF árfolyam – 2003. június 4-e és 2008. február 26-a között – 240 és 324,71 EUR/HUF árfolyam között mozoghatott. Ezt a sávot – 2018. júliusáig – nem is hagyta el az árfolyam

2.2. Bonyolultabb a helyzet a svájci frank és a japán jen alapú hitelek esetén, hiszen az MNB e valuták vonatkozásában nem határozott meg sem irányadó forint-középárfolyamot, sem intervenciós sávokat. Az infláció jelenségével viszont az átlagos fogyasztó is tisztában volt, tehát annyit mindenképpen fel kellett ismernie, hogy a devizaalapúságból következően,

valamint a forint és a svájci frank inflációjának különbségéből adódóan az árfolyamok elcsúszhatnak. Egy átlagos fogyasztó azonban a svájci inflációs adatokat nem ismerhette.

A későbbi jogalkotás is adhat a bírói mérlegeléshez bizonyos támpontokat. A fogyasztó által viselt árfolyamkockázat felső határaként elvben figyelembe vehető a devizakölcsönök törlesztési árfolyamának rögzítéséről és a lakóingatlanok kényszerértékesítésének rendjéről szóló 2011. évi LXXV. törvény 1. §-ának (2) bekezdésében meghatározott árfolyam (180 HUF/CHF, 250 HUF/EUR, 200 HUF/100 JPY) is, mint amelyet a magyar jogalkotó alkalmas határértéknek tekintett. Figyelembe vehető továbbá a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitelmegállapodásokról, valamint a 2008/48/EK és a 2013/36/EU irányelv és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról szóló 2014/17/EU irányelv – a (30) preambulumbekzdésre tekintettel megállapított – 23. cikkének (4) és (6) bekezdésében meghatározott 20 %-os mértékű árfolyamkockázat, mint amelyet az uniós jogalkotó olyannak tekint, amelyet a fogyasztó tájékoztatás hiányában viselni köteles.

2.3. A bíróság által maximált árfolyam a forintosítás során is irányadó. A forintosítás fordulónapjától a forintosítási törvényekben meghatározott kamatszabályok az irányadóak. A fogyasztó tartozását, vagy a részére esetleg visszajáró összeget ennek megfelelően kell kiszámítani.

Budapest, 2019. június 20.